

ZESZYT O BOŻEJ OPATRZNOŚCI NR 16

WARTOŚĆ POKOJU

W NAUCZANIU I PRZESŁANIU

ŚW. JANA PAWŁA II I BŁ. KARD. STEFANA WYSZYŃSKIEGO

The Value of Peace

in the Teachings

of Saint John Paul II and Blessed Cardinal Stefan Wyszyński

WARSZAWA 2025

Tekst

ks. dr hab. Zdzisław Struzik, prof. em. UKSW

Redakcja merytoryczna

Marta Świerczek

Korekta

Kinga Zemlik

Opracowanie graficzne, skład i łamanie

Barbara Radwaniak

Zdjęcia

Archiwum IPJPiI (s. 12, 18, 25, 29, 34, 38, 39, 40)

Edward Mier-Jędrzejowicz (s. 7, 11)

<https://www.pexels.com/pl> (s. 4, 6, 8, 9, 16, 20, 22, 31, 32, 33, 51)

Druk

Drukarnia Wydawnictwa Arka

©Copyright by ks. Zdzisław Struzik 2025

©Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II, Warszawa 2025

ISBN 978-83-67056-65-6

Instytut Papieża Jana Pawła II

ul. Prymasa Augusta Hlonda 1

02-972 Warszawa

tel. 22 213 11 90, instytut@ipjp2.pl, www.ipjp2.pl

JEDNOSTKA
ORGANIZACYJNA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO

serce Polski

Spis treści

WPROWADZENIE	6
I. Z NAUCZANIA O CZŁOWIEKU ŚW. JANA PAWŁA II	8
1.1. Osoba i człowieczeństwo w nauczaniu św. Jana Pawła II	9
1.2. Człowiek – osoba społeczna	10
1.2.1. Pojęcie narodu	11
1.3. Znaczenie i obrona pokoju	13
1.4. Znaczenie rodziny dla pokoju	15
1.5. Podstawy ekonomiczne rodziny	16
II. Z NAUCZANIA BŁ. KARD. STEFANA WYSZYŃSKIEGO	18
2.1. Człowiek to istota rozumna	19
2.2. Człowiek to istota dobra	21
2.3. Człowiek to istota społeczna	22
2.4. Wartość narodu	23
2.4.1. Rodzina podstawą życia narodu	26
2.4.2. Wartość wychowania w rodzinie	27
2.5. Podstawowe obowiązki państwa wobec narodu	28
2.6. Zapewnienie i pomoc ekonomiczna ze strony państwa wobec rodzin	30
2.7. Jak osiągać pokój?	32
PODSUMOWANIE	33
BIBLIOGRAFIA	34
NETOGRAFIA	38
NOWENNA DO BOŻEJ OPATRZNOŚCI	40
ZESZYTY WYDANE W SERII	46

KS. ZDZISŁAW STRUZIŁ
WYDZIAŁ STUDIÓW NAD RODZINĄ
UNIWERSYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WARSZAWIE
INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II
ORCID 0000-0002-2808-9786

Abstrakt

Wartość pokoju jest nierozzerwanie związana z innymi wartościami: sprawiedliwością, prawdą, wolnością, miłością i solidarnością. Zarówno św. Jan Paweł II, jak i bł. kard. Stefan Wyszyński przekazali narodowi polskiemu naukę teologiczną i socjologiczną na temat wartości pokoju. Pokój jest bowiem upragnioną wartością dla wszystkich ludzi. Tylko w warunkach pokoju człowiek może się w pełni rozwijać. Zgodnie z nauczaniem tych dwóch Wielkich Polaków, podstawową jednostką społeczną jest rodzina, która powinna zapewnić człowiekowi poczucie bezpieczeństwa. Pokoju, tak jak i innych wartości, uczymy się w rodzinach; w rodzinach uczymy się także solidarności, w rodzinie przysposabiamy się do życia w społeczeństwie, co z kolei jest niezbędne, by żyć w pokoju zarówno na poziomie indywidualnym, narodowym, jak i państwowym.

Słowa kluczowe

pokój, sprawiedliwość, człowieczeństwo, rodzina, społeczeństwo

Abstract

The value of peace is inextricably linked to other values, such as justice, truth, freedom, love, and solidarity. Both Saint John Paul II and Blessed Cardinal Stefan Wyszyński shared their the-ological and sociological teachings on the value of peace with the Polish nation. Peace is a deeply desired value for all people. Humanity can thrive only in times of peace. According to the teachings of these two great Poles, the family constitutes the fundamental social unit and should provide each individual with a sense of security. Peace, like other values, is learned in families. It is in families that we also learn solidarity, it is in families that we learn how to live in society, which, in turn, is essential for living in peace at the individual, national, and state levels

Keywords

peace, justice, humanity, family, society

WPROWADZENIE

Czynniki integrujące Europę¹: „Czynniki polityczne, gospodarcze i ideowe spowodowały, że w Europie zaczęły pojawiać się plany zinstytucjonalizowania współpracy między państwami. Było to możliwe dzięki podobnej strukturze kulturowej, filozoficznej i politycznej, opartej na zbliżonych systemach wartości. Dziedzictwo duchowe i moralne kultury europejskiej opiera się przecież na niepodzielnych i uniwersalnych wartościach: godności, wolności, równości i solidarności. Wspólnotę państwową buduje się na zasadach demokracji oraz praworządności. Choć obserwujemy dziś tendencję do redukowania religii w życiu społecznym, która w cień usuwa religijne źródła historii Europy, nadal sięga się po jej spuściznę kulturową i humanistyczną. Poszczególne systemy wartości, które kształtowały się w danych epokach historycznych, wskazują na jedność kultury, która jest podstawą formowania się tożsamości europejskiej”².

¹ Motyw niniejszego opracowania: w dniach 11–14 września 2025 roku odbywać się będzie XII Zjazd Gnieźnieński pod hasłem „Odwaga pokoju. Chrześcijaństwo razem dla przyszłości Europy”. Wydarzenie zapowiedziane zostało podczas konferencji prasowej, która odbyła się 22 października 2024 roku w sekretariacie Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie.

² Z. Struzik, *Wstęp do programu wychowawczego dla szkół podstawowych i średnich*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2023, s. 10; zob. także: F. Gołembski, *Kulturowe aspekty integracji europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

Do czynników integrujących Europę można zaliczyć pragnienie pokoju i jego realizację, bowiem od 1945 roku do 2022 roku w Europie zachowano względny pokój, który trwał 77 lat. Niestety rok 2022 przyniósł konflikt na Wschodzie pomiędzy Rosją i Ukrainą³. Powstał także konflikt na Bliskim Wschodzie, wojny izraelsko-arabskie: Izrael, Egipt, Iran, Palestyna, Syria, Liban.

Wobec ludzkich słabości i ambicji, chęci dominacji nad innymi powstaje konieczność przypomnienia i propagowania wartości pokoju, także na tle innych wartości, takich jak: sprawiedliwość, wolność, prawda i miłość. Ludzkość zapomina o godności człowieka oraz jego odpowiedzialności, a czynniki państwowe ulegają powszechnej propagandzie. Powstały także nowe rodzaje broni rzekomo tak skutecznie niszczącej, że dają przewagę nad innymi. Również czynniki moralne powinny oddziaływać na świadomość ludzką i kierować ją na drogę pokoju.

Zwracamy się zatem do nauczania teologicznego, społecznego i po części politycznego św. Jana Pawła II oraz bł. kard. Stefana Wyszyńskiego. Wielokrotnie i w różnych kontekstach życia społecznego wypowiadali się oni w sprawach aksjologicznych, koniecznych do zastosowania w celu osiągnięcia stanu pokojowego zarówno wewnątrz Polski, jak i na arenie międzynarodowej.

³ Inwazja Rosji na Ukrainę, wojna rosyjsko-ukraińska (w rosyjskiej propagandzie jest nazywana „specjalną operacją wojskową”, ros. специальная военная операция; w skrócie SWO, ros. CBO) – inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczęła się 24 lutego 2022 roku i stanowi eskalację wojny trwającej od 2014 roku.

I. Z NAUCZANIA O CZŁOWIEKU ŚW. JANA PAWŁA II

W analizie rzeczywistości ludzkiej, w analizie społecznych relacji najpierw zwracamy się do człowieka indywidualnego. Staramy się odkrywać podstawy bytu ludzkiego, odkrywamy jego wartości materialne i duchowe, zastanawiamy się nad znaczeniem i wpływem wartości podstawowych w kształtowaniu praktycznej aksjologii oraz możliwości jej propagowania i zastosowania.

Współczesna filozofia neomodernistyczna traktuje byt człowieka jako dobro wspólne uzależnione od wielu czynników środowiskowych, zwraca uwagę na wychowanie. To wychowanie ma służyć społeczności narodowej, by ukształtować człowieka utylitarneho – pożytecznego, działającego na rzecz dobra wspólnego. W zakresie indywidualnym człowiek ma pełną wolność: wolność wyboru i tworzenia poglądów, wolność zachowania i wolność tworzenia osobistych wartości. Wolność osobista jest przenoszona na życie społeczne, a w oparciu o odkrycia w psychologii staje się podstawową wykładnią ludzkich zachowań.

1.1. OSOBA I CZŁOWIECZEŃSTWO W NAUCZANIU ŚW. JANA PAWŁA II

Antropologia św. Jana Pawła II opiera się na aksjologii personalistycznej⁴, wyprowadzanej z podstawy filozofii współczesnej, zakłada nauczanie o wartościach zaczerpniętych z Objawienia – Pisma Świętego.

Jan Paweł II, mówiąc o godności człowieka, o jego „człowieczeństwie”, rozważał dwa aspekty: filozoficzny i teologiczny. Kierunek filozoficzny nawiązuje do doświadczeń każdego z nas w przeżywaniu i analizie relacji z naszym światem wewnętrznym (poszukiwanie racji rozumu, racji uczuć i przeżyć wyższych). Z kolei aspekt teologiczny to wiara oparta na tajemnicy połączenia dwóch natur w Chrystusie: natury Boskiej i natury ludzkiej⁵. Pełne nauczanie o relacji wiary i rozumu znajdziemy w encyklice Jana Pawła II *Fides et ratio* (*Wiara i rozum*)⁶.

⁴ Aksjologia personalistyczna to dziedzina filozofii zajmująca się badaniem wartości z perspektywy personalizmu, czyli filozofii, która uznaje osobę ludzką za najwyższą wartość. W kontekście wychowania, aksjologia personalistyczna podkreśla znaczenie rozwijania u jednostki świadomości własnej godności, wolności i odpowiedzialności, a także promowania wartości takich jak prawda, dobro, piękno i sprawiedliwość. Zob. W. Chudy, *Filozofia personalistyczna Jana Pawła II* (Karola Wojtyły), „Teologia Polityczna” 2005–2006, nr 3, s. 233–252, https://www.teologiapolityczna.pl/assets/numery_tp/tp3/chudy_tp3.pdf [dostęp: 4.08.2025].

⁵ Zob. Z. Struzik, *Podstawy wolności narodu w nauczaniu Jana Pawła II. Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 14*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2019, s. 8.

⁶ Jan Paweł II, enc. *Fides et ratio* (14.09.1998), n. 11.

W przemówieniu do młodzieży akademickiej podczas pierwszej pielgrzymki do Polski Jan Paweł II powiedział: „Serce w języku biblijnym oznacza ludzkie duchowe wnętrze, oznacza w szczególności sumienie... Człowieka więc trzeba mierzyć miarą sumienia, miarą ducha, który jest otwarty ku Bogu. (...) Tylko Duch Święty może go «napełnić» – to znaczy doprowadzić do spełnienia poprzez miłość i mądrość”⁷.

Pojęcie sumienia⁸ i działanie sumienia odnosi się zarówno do osób wierzących, jak i niewierzących. Jedni i drudzy analizują własne życie i postępowanie. Niewierzący robią to na podstawie uznania godności człowieka oraz wartości: wolności, sprawiedliwości, prawdy, pokoju, miłości i solidarności, a dla wierzących podstawą są przykazania Boże (zob. Wj 20, 1–17) i przykazanie miłości bliźniego (zob. Mk 12, 28b–34).

O istocie wartości miłości w życiu człowieka mówił Jan Paweł II w Gliwicach 15 czerwca 1999 roku: „Miłość do człowieka to pragnienie prawdziwego dobra dla każdego. To troska o to, by zabezpieczyć to dobro i odsunąć wszelkie formy zła i niesprawiedliwości”⁹.

W rzeczywistości w sumieniu człowieka wartości działają wspólnie. Jan Paweł II także wskazywał na związek: miłość – dobro – troska – bezpieczeństwo – sprawiedliwość (antywartość: niesprawiedliwość). Z logicznego rozumowania wynika, że wartość sprawiedliwości opiera się na prawdzie, czyli na wiedzy o stanie rzeczy.

1.2. CZŁOWIEK – OSOBA SPOŁECZNA

Zwracamy się do Pisma Świętego, w którym czytamy następującą prawdę: „Nikt zaś z nas nie żyje dla siebie” (Rz 14, 7a). Jest to prawda o powołaniu naturalnym człowieka do życia w społeczności: rodzinie, szkole, pracy, związkach zawodowych, partiach politycznych, samorządzie i Państwie.

⁷ Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży akademickiej zgromadzonej przed kościołem św. Anny*, Warszawa, 3.06.1979, n. 2, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 27.

⁸ „W głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sam sobie nie nakłada, lecz któremu winien być posłuszny i którego głos wzywający go zawsze tam, gdzie potrzeba, do miłowania i czynienia dobra a unikania zła”. KKK 1776.

⁹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie nieszpórów*, Gliwice, 15.06.1999, n. 4, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1167.

Z tej prawdy wynikają także obowiązki jednostki wobec społeczeństwa, wobec wyżej wymienionych wspólnot. Na każdym polu życia społecznego człowiek ma wielkie możliwości działania wolnego i zasługującego na miano „człowieczeństwa”. Człowiek realizuje się i spełnia przez bezinteresowny dar z siebie, życie dla innych, ale także dla samego siebie, wypełniając zaszczytne obowiązki i zobowiązania.

1.2.1. POJĘCIE NARODU

Naród zorganizowany prawnie i międzynarodowo tworzy Państwo, społeczność gwarantującą wspólny język, wspólne prawo (*Konstytucja*), wspólne osiągnięcia materialne, naukowe, socjalne oraz wspólną historię. Do narodu przynależy także budowanie teraźniejszości i przyszłości, zapewniające podstawowe dobra społeczne. Naród to wspólne dobro i gwarancja trwałości rodzin, wychowania, idei i postępu we wszystkich formach istnienia.

Jan Paweł II odniósł się do narodu polskiego, wskazując na jego dzieje, w których dominowało przesłanie chrześcijańskie – postać Chrystusa, Jego działalność i nauczanie. Zdaniem Papieża to chrześcijaństwo przyniosło Polsce – polskiemu narodowi – podstawy godnego człowieczeństwa: „Dzieje narodu zasługują na właściwą ocenę wedle tego, co wniósł on w rozwój człowieka i człowieczeństwa, w jego świadomość, serce,

sumienie. (...) Otóż tego, co naród polski wniósł w rozwój człowieka i człowieczeństwa, co w ten rozwój również dzisiaj wnosi, nie sposób zrozumieć i ocenić bez Chrystusa”¹⁰.

Utrzymywanie narodu w ramach podstawowych wartości dokonywało się w cierpieniach, które były związane z walką o wolność na przestrzeni dziejów. Ważną rolę odegrała edukacja oparta na wartościach zaczerpniętych z Pisma Świętego i potwierdzonych w nim. Także doświadczenia narodowe i międzynarodowe na przestrzeni wieków wykazały konieczność respektowania wartości w życiu społecznym. Potwierdzeniem takiego sądu była solidarność wśród Polaków, a następnie solidarność europejska i międzynarodowa. Ważne znaczenie w życiu narodu polskiego odegrał kult maryjny¹¹.

¹⁰ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa*, Warszawa, 2.06.1979, n. 3a, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 23.

¹¹ Zob. Jan Paweł II, *Apel Jasnogórski*, Częstochowa, 19.06.1983, n. 2, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 294–295.

Na trwałość narodu wpłynęły podstawowe wartości, takie jak prawda i miłość. Miłość do narodu wyrażała się – i wyraża – w życiu małżeńskim, rodzinnym, postawie patriotycznej, w życiu oddanym pracy w określonych zawodach. Wszelki wysiłek edukacyjny i przenoszenie wartości z pokolenia na pokolenie stanowi o trwałości narodu. Także tworzenie kultury narodowej i propagowanie rodzimej literatury warunkują rozwój języka i świadomość narodową. Papież Jan Paweł II przestrzega: „(...) nie należy lekceważyć żadnego kręgu, żadnego środowiska, żadnej instytucji, żadnych środków czy narzędzi przekazu i rozpowszechniania”¹².

1.3. ZNACZENIE I OBRONA POKOJU

Podstawową wartością trwania narodu – Państwa jest zachowanie pokoju, a pokój rozpoczyna się w sercu każdego człowieka – obywatela. Pokój pochodzi z wnętrza osoby, następnie przechodzi na rodzinę, szkołę, uniwersytet, związki wyznaniowe i dociera do systemu politycznego danej społeczności narodowej, zorganizowanej w formie Państwa.

O wartości pokoju wypowiadał się Jan Paweł II podczas ośmiu pielgrzymek do Polski. Zdaniem Papieża gwarancją pokoju jest zachowanie wartości, szczególnie sprawiedliwości i miłości, mówił: „Podobnej sprawiedliwości i miłości potrzebuje naród, jeśli ma być wewnętrznie zjednoczony, jeśli ma stanowić spójną jedność”¹³.

Z papieskiego nauczania wynika, że naród powinien szukać swojej trwałości w zachowaniu podstawowych wartości. To one budują kulturę, czyli rzeczywistość narodową i międzynarodową. Papież w nauczaniu o pokoju obejmował wszystkich obywateli i nawoływał wszystkich do jedności, mówił: „Wreszcie niech wyrazem tego pokoju i miłości, która nas łączy – która nas łączy zwłaszcza w Eucharystii – będzie to, że powrócicie do swych domów, że ucałujecie swoje dzieci (...), że przybliżycie się do swoich chorych (...), że powiecie dobre słowo do sąsiadów, przekazu-

¹² Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św.*, Wrocław, 21.06.1983, n. 8, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 324.

¹³ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego*, Częstochowa, 5.06.1979, n. 3, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 106.

jąc im pozdrowienie i błogosławieństwo papieża”¹⁴.

Papież podkreślał znaczenie wiary chrześcijańskiej i wyznania katolickiego dla kultury polskiej, dla edukacji polskiej i dla Kościoła w Polsce. Czynnikiem łączącym jest wiara wyznawana w liturgii, manifestowana w sakramencie Eucharystii.

Wielowyznaniowość w społeczeństwie polskim jest sprawą oficjalną, to skutek zmian zachodzących na przestrzeni wieków, podczas których doszło do podziału w chrześcijaństwie. W nawiązaniu do historii pokoju toruńskiego Papież wspomniał: „W tym mieście również miało miejsce spotkanie przedstawicieli katolików, luteranów i kalwinistów z całej Europy, które otrzymało nazwę *Colloquium Charitativum*¹⁵, czyli „rozmowa braterska”¹⁶. Wydarzenie to koresponduje, co do wolności religii i wyznania, z wizytą papieża Jana Pawła II w Asyżu, gdzie mogli wspólnie modlić się wyznawcy różnych religii i wyznań chrześcijańskich¹⁷.

Różnice religijne i międzywyznaniowe wielokrotnie prowadziły do konfliktów, nawet zbrojnych¹⁸. Jednak właściwe zrozumienie przesła-

¹⁴ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia*, Warszawa, 17.06.1983, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 243.

¹⁵ *Colloquium Charitativum* (łac. braterska rozmowa) – to spotkanie katolików, luteran i kalwinistów, którego celem było dążenie do jedności wiary i pokoju religijnego. Spotkanie po raz pierwszy odbyło się 28 sierpnia 1645 roku w Toruniu i trwało do 21 listopada tego roku. Podczas tego spotkania odbyło się 36 sesji, z których te główne zwoływane były w ratuszu miejskim. *Colloquium Charitativum* nie doprowadziło do zbliżenia stanowisk, ale przyczyniło się do budowania dialogu międzyreligijnego. *Colloquium Charitativum*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Colloquium_charitativum [dostęp: 17.07.2025].

¹⁶ Jan Paweł II, *Homilia w czasie nabożeństwa czerwcowego i beatyfikacji ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego*, Toruń, 7.06.1983, n. 1, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 1051.

¹⁷ Spotkanie międzyreligijne w Asyżu z Janem Pawłem II, znane jako Światowy Dzień Modlitwy o Pokój, odbyło się 27 października 1986 roku. Była to inicjatywa Jana Pawła II, który zaprosił do Asyżu, miasta św. Franciszka, przedstawicieli różnych wyznań chrześcijańskich i religii świata. Głównym celem spotkania było dążenie do pokoju na świecie poprzez modlitwę i dialog międzyreligijny. Zob. P. Strasz, *Asyż 1986 – Dzień Modlitw o Pokój. Spotkanie religii świata*, Centrum Myśli Jana Pawła II, <https://jp2online.pl/publikacja/asyz-1986-dzien-modlitw-o-pokoj-spotkanie-religii-swiatek;UHViBGljYXRpb246Nzg=> [dostęp: 4.08.2025].

¹⁸ Wojny religijne w Europie. W XVI wieku w Europie miały miejsce liczne wojny religijne, wynikające z podziałów po reformacji protestanckiej. Najważniejsze z nich to wojna szmalkaldzka, francuskie wojny religijne, wojna osiemdziesięcioletnia i woj-

nia ewangelicznego zdominowało myślenie przedstawicieli Kościoła katolickiego i innych wyznań oraz miało wpływ na podejmowane przez nich działania. Współcześnie żadne różnice religijne nie przeszkadzają w utrwalaniu wzajemnego pokoju.

1.4. ZNACZENIE RODZINY DLA POKOJU

Podstawą trwania narodu i jego rozwoju są rodziny. To one przynoszą związki małżeńskie, z których rodzą się nowe pokolenia. Kultura narodu, język i wartości rozwijają się i są przekazywane w środowisku rodzinnym. To rodziny dają podstawy do przekazywania dobra jako takiego, są przewodnikiem w dokonywaniu właściwych wyborów moralnych (czynów ludzkich), to rodziny kształtują w człowieku postawę życzliwości i miłości wobec bliźniego¹⁹. Rodzina rozwija i trwa w oparciu o wartości: miłości, sprawiedliwości, pokoju, wolności i solidarności. Pomimo współczesnych kryzysów, rodzina nadal dominuje w przekazywaniu dobra opartego na wartościach. Kryzysy małżeńskie i rodzinne także należy rozwiązywać pokojowo, bowiem tylko w pokoju można przekazywać i utrzymywać wartości.

Podczas szóstej pielgrzymki do Polski 21 czerwca 1997 roku we Wrocławiu Jan Paweł II mówił: „Rodzina jest sobą, jeżeli buduje się na takich odniesieniach, na wzajemnym zaufaniu, na zawierzeniu wzajemnym. (...). Rodzice sami muszą być dobrze wychowani, aby wychowywać – i sami też wciąż muszą się wychowywać, ażeby wychowywać. (...) ma to swoje podstawowe znaczenie dla przyszłości całego narodu, powiedziałbym: dla polskiej racji stanu!”²⁰.

na trzydziestolecie, choć ta ostatnia w większości przypadków toczyła się w XVII wieku. Zob. *Wojny religijne*, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wojny-religijne;3997568.html> [dostęp: 4.08.2025].

¹⁹ Zob. I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, wydaw. Świat Książki, Warszawa 2007.

²⁰ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św.*, Wrocław, 21.06.1983, n. 6, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 323.

1.5. PODSTAWY EKONOMICZNE RODZINY

Najmniejsza i podstawowa społeczność – rodzina żyje i działa w określonych warunkach ekonomicznych, do swego istnienia wymaga miejsca – mieszkania oraz wymaga środków na utrzymanie – pieniędzy, właściwych i wystarczających, a te z kolei pochodzą z wykonywanej pracy. Niezbędnym i podstawowym warunkiem istnienia obywateli jest ich zatrudnienie, wręcz obowiązkiem państwa jest tworzenie miejsc pracy poprzez inwestycje, a także dbałość o stan zdrowia obywateli.

Sytuacja socjalna rodziny rozwija się na przestrzeni wielu lat, wymaga nieustannej troski i jest zależna od panującego w danej chwili ustroju ekonomicznego i politycznego. Status społeczny, a także ekonomiczny rodzin danego państwa gwarantuje trwałość pokoju i trwałość ustaleń prawnych, które umożliwiają zastosowanie w praktyce podstawowych wartości.

W nauczaniu Jana Pawła II praca jest zadana człowiekowi w sposób naturalny. „W pocie czoła będziesz zdobywał pożywienie” (3, 19) – stwierdza Księga Rodzaju. Praca też zawiera w sobie czynnik wysiłku, a nawet cierpienia. Mimo wszystko jest ona niezbędna materialnie i duchowo, bo przez pracę kształtuje się właściwy charakter i osobowość człowieka. Poprzez pracę wyraża się także godność człowieka, dlatego praca powinna być realizowana w godziwych warunkach, z zachowaniem podstawowych wartości: sprawiedliwości, prawdy, wolności, pokoju, a nawet miłości. Ta ostatnia wartość dominuje w przypadku powołania realizowanego poprzez pracę.

Jan Paweł II mówił na temat pracy: „Współczesna bowiem problematyka ludzkiej pracy (czy zresztą tylko współczesna?) ostatecznie sprowadza się – niech mi to darują wszyscy specjaliści – nie do techniki i nawet nie do ekonomii, ale do jednej podstawowej kategorii: jest to kategoria godności pracy – czyli godności człowieka. (...) jeśli kształtują się poza godnością ludzkiej pracy, poza godnością człowieka pracy, są błędne, a mogą być nawet szkodliwe, jeśli są przeciwne człowiekowi”²¹.

Reasumując, pokój dzieje się i trwa w danym społeczeństwie – Państwie w określonych warunkach i opiera się na wartościach. Te z kolei powinny być szanowane i zachowywane przez człowieka, który przez pracę, poprzez rodzinę, wychowanie, działając we wspólnocie, może stworzyć Państwo gwarantujące pokój obywateli, pokój wewnętrzny i pokój zewnętrzny – międzynarodowy.

²¹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile, Kraków–Nowa Huta, 9.06.1979*, n. 2, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*, dz. cyt., s. 189.

II. Z NAUCZANIA BŁ. KARD. STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Kardynał Stefan Wyszyński żył i działał w trudnym okresie, ponieważ większość jego życia przypadła w okresie dominacji systemu komunistycznego w Polsce, który przyjął formę socjalizmu praktycznego²². W tym systemie powstał konflikt ideologiczny pomiędzy Kościołem a Państwem, które realizowało filozofię marksistowsko-leninowską²³. Ten spór ideologiczny i światopoglądowy dotyczył przede wszystkim godności człowieka – jego początków oraz wiary w wartości nadprzyrodzone.

Pomimo tak wielu różnic ideologicznych kard. Stefan Wyszyński z ogromnym zaangażowaniem bronił godności człowieka oraz rodziny przed zniewoleniem ideologicznym i ekonomicznym. Prymas

²² *Socjalizm praktyczny* to termin, który może odnosić się do różnych koncepcji i form socjalizmu, które były wdrażane w życie. W szerszym kontekście socjalizm praktyczny może odnosić się do idei i ruchów socjalistycznych, które dążyły do wprowadzenia zmian społecznych i gospodarczych, niekoniecznie w sposób rewolucyjny, ale poprzez reformy i ewolucyjne zmiany. Zob. J. Kochanowicz, *Socjalizm*, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/socjalizm;3977113.html> [dostęp: 4.08.2025].

²³ Filozofia marksistowsko-leninowska to radziecka wersja marksizmu, która powstała w latach 20. XX wieku i była oficjalną filozofią ZSRR oraz krajów bloku wschodniego. Bazowała na pismach Karola Marksa, Fryderyka Engelsa i Włodzimierza Lenina, rozwijając i interpretując ich idee w kontekście rewolucji komunistycznej i budowy socjalizmu. Zob. J.J. Wiatr, *Co lektura Marksa może dać ludziom XXI stulecia?*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2018, R. 27, nr 4(108), s. 59–67, https://pf.uw.edu.pl/images/NUMERY_PDF/108/PF4-187-JWiatr.pdf [dostęp: 4.08.2025].

Tysiąclecia występował w obronie całego narodu, nie tylko wierzących²⁴. Wielokrotnie wypowiadał się na temat pokoju, wzywał do poszanowania wolności obywatelskich zarówno ekonomicznych, jak i ideologicznych oraz wolności wyznania.

2.1. CZŁOWIEK TO ISTOTA ROZUMNA

Filozofia i teologia chrześcijańska, w tym katolicka, przyznaje człowiekowi podstawowe przymioty, które stanowią o jego godności i niepowtarzalności. Opierają się one na Piśmie Świętym, które mówi o podobieństwie człowieka do Boga. Bóg stworzył człowieka na swój obraz²⁵. Podobieństwo – obraz odnosi się do duchowości człowieka, do jego rozumności. Ponadto człowiek działa w świecie zgodnie z materialnymi prawami natury, jest więc bytem materialno-duchowym.

W nauczaniu kard. S. Wyszyńskiego znajdujemy następujące określenie człowieka: „Cała natura człowieka, rozum, wola i serce mają zmobilizować się do takiego działania, które odpowiadałoby rozumnej naturze człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boże”²⁶. Podobieństwo człowieka do Boga zobowiązuje do dobrego, rozumnego działania z zachowaniem podstawowych wartości.

Patrząc na człowieka, jego zdolności, talenty i dobre działania, możemy orzekać o naturze Boskiej. Bóg jest dobry, stwarza i działa na podstawie prawa naturalnego, które zawiera wartości duchowe w stopniu

²⁴ Zob. S. Wyszyński, *Nauczanie o małżeństwie i rodzinie. Antologia tekstów 1925–1981*, wyb. i oprac. Z. Struzik, wydaw. IPJPII, Warszawa 2013; zob. także: Z. Struzik, *Obrona wolności narodu Księdza Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski w 100 rocznicę odzyskania niepodległości 1918–2018*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2018; tenże, *Nauczanie Prymasa Wyszyńskiego*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2024; tenże, *Tożsamość chrześcijańska narodu polskiego w nauczaniu błogosławionego kardynała Stefana Wyszyńskiego, w: Między apologią a negacją. Ruch Ludowy a Kościół katolicki. Zarys dziejów współlistnienia*, red. J. Gmitruk, M. Ratyński, wydaw. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2025, s. 307–325.

²⁵ „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę”. Rdz 1, 27.

²⁶ S. Wyszyński, *Chrystus oczekuje od nas pomocy. Do mężczyzn na zakończenie rekolekcji wakacyjnych*, Warszawa, kościół seminaryjny, 13.05.1965, w: tenże, KiPA, t. 20, W., s. 85.

najwyższym. Kardynał Stefan Wyszyński interpretował podobieństwo człowieka do Boga jako zaproszenie do współdziałania, stąd tytuł jego przemówienia: *Chrystus oczekuje od nas pomocy*²⁷.

Istotnym elementem duchowości człowieka jest jego odpowiedzialność za myślenie, planowanie i działanie. Jeśli człowiek jest dojrzały duchowo, emocjonalnie, posiada wiedzę i kieruje się rozumem, to wypełnia wówczas swoje powołanie; jest kompetentny²⁸, pożyteczny indywidualnie i społecznie.

O ludzkiej dojrzałości tak mówił kard. S. Wyszyński: „Wiemy, że duchowo dojrzały człowiek, który potrafi wziąć odpowiedzialność za siebie, za drugiego człowieka, za los swojego kraju i Kościoła, nie jest dziełem przypadku. Dojrzałość człowieka jest wynikiem świadomego rozwoju talentów otrzymanych od Boga i oddziaływania środowisk, w których młody człowiek wzrasta”²⁹.

²⁷ Zob. tamże.

²⁸ Współcześnie kompetentność odnosi się do psychologii i pedagogiki. Opera się ona na: wiedzy, umiejętnościach i wartościach. Zob. J. Strelau, D. Doliński, *Psychologia akademicka. Podręcznik*, t. 2, wydaw. GWP, Gdańsk 2024, s. 29.

²⁹ S. Wyszyński, *Wezwanie biskupów polskich do rodziców na początek roku katechetycznego 1976/1977*, w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Jasnogórskiej 1976, w tenże, KiPA, W., t. 55, s. 7–8.

2.2. CZŁOWIEK TO ISTOTA DOBRA

W stwierdzeniu, że człowiek jest istotą duchową, rozumną i inteligentną, zawarte jest założenie, że byt ludzki jest z natury dobry, pragnie dobra dla siebie i innych, czyni dobro, a przynajmniej powinien się kierować dobrymi intencjami, czyli zakładać dobro jako takie.

Kardynał Stefan Wyszyński dostrzegał byt ludzki jako dobry, byt stworzony przez Boga dla dobra i do dobrego działania: „Musimy podziwiać i uznać w człowieku jego właściwości, jego wartości osobowe, i pomóc mu do ich rozwoju. Każdy z nas jest odpowiedzialny za wkład darów i talentów w rodzinę Bożą i rodzinę ludzką”³⁰.

Dobro jako takie w człowieku nie zawsze jest dominujące. Prymas Wyszyński stwierdzał także, że człowiek może działać w kierunku antywartości, kierując się źle rozumianą wolnością: „Mogę robić, co mi się podoba!”. W wychowaniu człowieka i w kształtowaniu jego osobowości należy unikać antywartości. Kardynał Stefan Wyszyński wskazywał na Chrystusa jako przewodnika, mówił: „Chrystus prowadzi wytrwale swoją walkę o człowieka dla uratowania go przed ekonomizmem spożywczym, bezdusznym racjonalizmem, samozłudą uwielbienia oraz degradacją człowieka, rzucającego się przed szatanem i całym jego pomiotem”³¹. Jest to wskazanie na wartości religijne, które umieszczają godność człowieka na poziomie stworzenia, z planem pozytywnego działania, z tym zastrzeżeniem, że źle rozumiana ludzka wolność może doprowadzić do zła moralnego, szkodliwego zarówno indywidualnie, jak i społecznie. Jest to też wskazanie i zarazem ostrzeżenie, aby człowiek nie uważał siebie za byt doskonały i niezależny. Bezduszy racjonalizm pozbawia duchowość człowieka wrażliwości na potrzeby innych i neguje przygodność bytu ludzkiego.

Tak o osobowości człowieka mówił kard. S. Wyszyński: „Osobowość własna każdego człowieka jest odziedziczona od Boga. (...) Wcześniej

³⁰ S. Wyszyński, *Kościół w dobie odnowy*, w: *Chrześcijaństwo żywych*, red. B. Bejze, wydaw. Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 1976, s. 28.

³¹ S. Wyszyński, *Walka o człowieka. Podczas poświęcenia ołtarza ku czci błogosławionego Maksymiliana Marii Kolbego*, Warszawa, kościół Ojców Reformatów, 16.02.1975, w: tenże, KiPA, Cz., t. 49, s. 113–114.

jest więc od każdej społeczności, rodzinnej, narodowej czy państwowej (...)»³². Ta ludzka godność i osobowość (dusza nieśmiertelna) pochodzą od Boga. W nauczaniu kard. S. Wyszyńskiego stanowią podstawę antropologiczną. Niemniej jednak godność ludzka realizuje się w wymienionych środowiskach: rodzinie, narodzie i państwie.

2.3. CZŁOWIEK TO ISTOTA SPOŁECZNA

Historia ludzkości oraz historie indywidualnych ludzi wskazują, że człowiek jest istotą społeczną, przeznaczoną, i tak uposażoną w zdolności naturalne, aby realizować się we wspólnocie: rodzinie, narodzie i państwie. Godność indywidualna człowieka przechodzi zatem na godność społeczną wymienionych wspólnot z tym zastrzeżeniem, że te wspólnoty będą respektować wartości ogólnoludzkie i nie będą się sprzeciwiać ontologicznemu pochodzeniu społeczności ludzkich: dla wierzących od Boga, a dla niewierzących z natury.

Zdaniem kard. S. Wyszyńskiego: „Człowiek jest nadto osobą społeczną, to znaczy całą swoją osobowością indywidualną, jednostkową jest

³² S. Wyszyński, *Matka – Syn – Rodzina. Konferencja I*, Warszawa, kościół Świętego Krzyża, 11.01.1976, w: tenże, *KiPA*, t. 53, W., s. 19–20.

skierowany na zewnątrz”³³. To ukierunkowanie nie odbiera człowiekowi godności i prawa do podstawowych wartości, przeciwnie, następuje dialog pomiędzy człowiekiem indywidualnym a formami życia społecznego. Również w Kościele – społeczności ludu Bożego jednostka nie traci swej godności indywidualnej.

Kardynał Stefan Wyszyński mówił: „Kościół promieniujący na człowieka i odsłaniający jego wysoką godność wszystkim, którzy człowiekiem rządzą i sprawują nad nim władzę, aby zrozumieli, że to dziecko Boże. (...) To nie tylko dowód osobisty, statystyka, cyfra (...), ale osoba, istota rozumna, wolna i miłująca (...) [mająca – Z.S.] nadane mu przez Boga wszelkie prawa, a więc do prawdy, do wolności, sprawiedliwości, szacunku i miłości. To nie są prawa nadane przez narody czy państwa, ale wszczepione przez samego Boga w naturę człowieka, istoty rozumnej, wolnej, nieśmiertelnej i miłującej”³⁴.

Prawa jednostki pokrywają się zatem z prawami społecznymi (wspólnotowymi), a wytwór społeczności pochodzi wprost od człowieka, dlatego prawa jednostki i prawa społeczności bazują na podstawowych, tych samych wartościach. Zarówno jednostka, jak i społeczność, do której człowiek przynależy, powinny respektować wartości, stosować je i do nich wychowywać.

2.4. WARTOŚĆ NARODU

Wartość narodu rozpatrywana z pozycji etymologicznej³⁵ jest wartością podstawową. Człowiek jako istota społeczna może realizować się poprzez

³³ S. Wyszyński, *Konstytucja pastoralna o obecności Kościoła w świecie współczesnym*, Warszawa, bazylika archidiecezjalna Świętego Jana, 20.03.1966, w: tenże, KiPA, t. 23, W., s. 111.

³⁴ S. Wyszyński, *W światłach Soboru i Tysiąclecia*, Warszawa, kościół Świętej Katarzyny, 13.02.1966, w: tenże, KiPA, W., t. 22, s. 367.

³⁵ Etymologia narodu polskiego związana jest z nazwą plemienia Polan, które zamieszkiwało tereny dzisiejszej Polski, a konkretnie w okolicach rzeki Warty. Nazwa „Polska” wywodzi się od słowa „pole”, co oznacza otwartą przestrzeń, równinę lub uprawne pole. Początkowo istniała nazwa Polanie, oznaczająca lud zamieszkujący te tereny. Z czasem nazwa ta ewoluowała i rozszerzyła się na cały naród i państwo. Zob. *Polska. Wiadomości wstępne. Nazwa*, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polska-Wiadomosci-wstepne-Nazwa;4575165.html> [dostęp: 4.08.2025].

życie społeczne i w życiu społecznym, inaczej mówiąc, człowiek służy społeczeństwu poprzez własną pracę, zdolności i twórczość. W sposób specjalny człowiek indywidualny broni swego narodu, państwa, a nawet własnej rodziny; obrona wymaga wielu poświęceń, wyrzeczeń, a nawet ofiary w przypadku konfliktu społecznego lub wojny.

Kardynał Stefan Wyszyński był zatroskany o wszystkie narody Europy, modlił się w ich intencjach: „Mam wrażenie, że tak zwana «rewolucja sumień» ma za zadanie przywrócić wolność samodzielnego myślenia, wolność kultury narodowej, działań politycznych, wolność we wzajemnej miłości i szacunku dla każdego człowieka”³⁶.

Troska Prymasa była związana z wiedzą i doświadczeniem, a także intuicją Prymasa na temat podstawowych wartości, które są konieczne wszystkim narodom Europy i świata. Narody leżące na kontynencie europejskim połączyły się w Unię Europejską³⁷. Unia ta nie jest instytucją zamkniętą, nadal mogą przystępować do niej inne kraje, po spełnieniu określonych warunków i zagwarantowaniu współdziałania oraz zachowania podstawowych wartości, kierując się dobrem człowieka. Z takiej postawy wynika zasada, że dobro jednego narodu gwarantuje dobro innych narodów.

Współcześnie niektórym narodom europejskim zagraża wielkie niebezpieczeństwo demograficzne, szczególnie odczuwa to naród polski. Przed takim niebezpieczeństwem ostrzegał Episkopat Polski³⁸ na czele

³⁶ S. Wyszyński, *Do młodzieży akademickiej. Przed wyruszeniem na Pieszę Pielgrzymkę Warszawską*, Warszawa, 3.08.1980, w: tenże, KiPA, W., t. 65, s. 17–18.

³⁷ Unia Europejska wyrosła z Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (*European Coal and Steel Community*), powołanej na podstawie traktatu paryskiego podpisanego w 1951 roku przez sześciu członków założycieli: Belgię, Holandię i Luksemburg (kraje Beneluxu), Niemcy Zachodnie (RFN), Francję i Włochy. Celem EWWiS było utworzenie wspólnej puli produkcji węgla i stali, aby zapobiec wojnie gospodarczej. Było to urzeczywistnienie planu opracowanego przez Jeana Monneta, a upowszechnionego przez francuskiego ministra spraw zagranicznych Roberta Schumana. 9 maja 1950 roku Schuman przedstawił propozycję utworzenia zorganizowanej Europy, twierdząc, że jest to niezbędne do utrzymania pokojowych stosunków. Propozycja ta znana jako Deklaracja Schumana jest uważana za początek dzisiejszej Unii Europejskiej, która potem wybrała dzień 9 maja na Dzień Europy. Zob. M. Maciejewski, *Pierwsze traktaty*, „Noty Tematyczne o Unii Europejskiej” 2025, nr 4, https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/pl/FTU_1.1.1.pdf [dostęp: 5.08.2025].

³⁸ Zob. *Memoriał Episkopatu Polski do Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia*

z kard. S. Wyszyńskim³⁹. Trwała – i nadal trwa – walka o prawa aborcyjne, pod pozorem zachowania pełnej wolności człowieka, w tym pełnej wolności kobiety, która ma ostatecznie zadecydować o prawie do życia własnego dziecka. Na temat aborcji kard. S. Wyszyński wypowiadał się wielokrotnie, wskazywał, że aborcja stanowi wielkie zagrożenie dla życia narodu⁴⁰. Należy podkreślić, że w okresie dominacji w Polsce ideologii komunistycznej – ateistycznej propagowano aborcję i zachęcano do niej, szczególnie w narodach podległych ZSRR.

18 czerwca 1970 roku w sprawie zagrożeń biologicznych i moralnych narodu, AAN, sygn. 284.

³⁹ Zob. S. Wyszyński, *Idź w pokój... Do lekarzy na zakończenie rekolekcji wielkopostnych*, Warszawa, kościół Sióstr Wizytek, 28.03.1971, w: tenże, KiPA, Cz., t. 36, s. 177.

⁴⁰ „Współcześnie wydaje się rodzicom, że mieliby prawo przerywać ciąg życia budzącego się pod sercem matki. Jest to wielki błąd współczesny i niezwykła zuchwałość”. S. Wyszyński, *W obronie życia Polaków. Podczas nawiedzenia parafii Narodzenia NMP*, Warszawa–Leszno, 9.03.1975, w: tenże, KiPA, W., t. 49, s. 189–190.

2.4.1. RODZINA PODSTAWĄ ŻYCIA NARODU

Naród składa się z rodzin, dzięki nim liczebnie się odradza i rozwija. Człowiek jest istotą rozumną, ale też fizyczną, rozmnaża się tak jak inne gatunki ssaków – płciowo⁴¹. Wszelkie inne właściwości człowieka, a szczególnie jego duchowość i rozumność, realizują się przez rozwój cywilizacji, naukę i postęp techniczny. Zatem znaczenie rodziny jest niezastępowalne, jako jedyna przenosi z pokolenia na pokolenie wszelkie wartości, bowiem celem rodziców jest dobro dzieci.

W przesłaniu edukacyjnym kierowanym do rodzin kard. S. Wyszyński mówił: „Czuwać trzeba nad tym, by rodzina była miejscem budzenia się życia narodu, a nie śmierci. Czuwać trzeba nad tym, aby dzieci rodzące się z polskich rodziców, czuły, że rodzina jest ich najbardziej pewnym miejscem radości, pokoju, i schronienia. Czuwać trzeba nad tym, aby w rodzinie nie było terroru nad słabszymi, aby nie było nieustannego lęku o byt, o własny kąt domowy, aby nie było wystraszonych oczu dziecięcych, sponiewieranych żon, potoków łez, huraganów przekleństw”⁴². Unikanie powyższych błędów w postępowaniu wobec najbliższych prowadzi do usunięcia zagrożeń powstałych w procesie nauczania i wychowania oraz prowadzi do respektowania podstawowych wartości i wprowadzania ich w życie. Wartości dotyczą wszystkich: małżonków, rodziców, społeczności oraz związków budowanych przez człowieka, obowiązują narody i państwa. Sprawiedliwość, miłość, wolność, prawda, pokój i solidarność, przeniesione na życie indywidualne i społeczne, gwarantują właściwą i najwyższą godność życia ludzkiego, wtedy człowiek okazuje swoje właściwe człowieczeństwo.

⁴¹ Człowiek rozumny (*Homo sapiens*) – gatunek ssaka naczelnego, jedyny występujący współcześnie przedstawiciel rodzaju *Homo*. J. Rybski, *Jak będzie wyglądał człowiek za 100 tysięcy lat? Naukowcy twierdzą, że będziemy młodszy*, 15.12.2022, 14.34, „National Geographic Polska”, <https://www.national-geographic.pl/technologia/jak-bedzie-wygladal-czlowiek-za-100-tysiecy-lat-221215115627/> [dostęp: 5.08.2025].

⁴² S. Wyszyński, *Pokój Boży rodzinie polskiej. Komentarz do Jasnogórskich Ślubów Narodu*, 09.1956, w: tenże, KiPA, Cz., t. 1, s. 105.

2.4.2. WARTOŚĆ WYCHOWANIA W RODZINIE

Rzeczywistość ludzka zorganizowana w rodzinie tworzy typowe środowisko, ale za każdym razem indywidualne. O indywidualności rodziny świadczy wiek rodziców, ich wykształcenie, posiadane zdolności i zdobyte doświadczenie. Wartości indywidualne każdego z małżonków sumują się, wzajemnie się weryfikują i wpływają na dalszy rozwój osobowości. Część cech może być przekazywana genetycznie jako zdolności wrodzone, ale najważniejsze pozostaje wychowanie, czyli ukształtowanie człowieka – dziecka, dorastającej młodzieży, dorosłego potomka.

Kardynał Stefan Wyszyński podawał podstawowe zasady wychowania, a były to:

- we współczesnym wychowaniu ważna jest religia;
- człowiek najlepiej się uczy [wychowuje – Z.S.] na własnych dzieciach;
- żyć w prawdzie, jednoczyć w miłości;
- zasadniczy wpływ na wychowanie ma rodzina i naród;
- zasadniczym elementem wychowania rodzinnego jest zaufanie dzieci do rodziców.

W przeciwieństwie do wskazań kard. S. Wyszyńskiego ówczesne władze państwowe i partyjne postulowały oraz wprowadzały wychowanie laickie. Na ten temat tak wypowiadał się Prymas: „Widzimy, że pedagogika laicka zawodzi, a jej gorzkie owoce dają się już boleśnie we znaki całemu społeczeństwu i państwu. Czynniki społeczne i państwowe widzą już klęski i porażki w dziedzinie laickiego wychowania młodego pokolenia, a prasa mocno to sygnalizuje”⁴³.

Prymasa Tysiąclecia wzywał również: „Młodzież i dzieci, pozbawione wychowania religijnego, nie mogły, sprostać podstawowym wymogom ideału życia, pracy i poświęcenia się dla drugiego człowieka. Część zlaicyzowanej młodzieży popadała we frustrację, smutek i apatię. Dobrobyt materialny nie zaspakajał potrzebnych ideałów i perspektywy życia

⁴³ S. Wyszyński, *Program wykładów ma tle całokształtu pracy Wielkiej Nowenny. Inauguracja kursu duszpasterskiego na KUL-u*, Lublin, 27.08.1964, w: tenże, KiPA, W., t. 18, s. 120–121.

wiecznego, ograniczał duchowość i godność człowieka. Następowало poczucie bezsensu życia i każdy wysiłek fizyczny i moralny miał tylko wymiar doczesny”⁴⁴.

2.5. PODSTAWOWE OBOWIĄZKI PAŃSTWA WOBEC NARODU

Socjologiczne spojrzenie na rodziny i naród zorganizowany w formie państwa wskazuje na podstawowe warunki, w których rodziny danego narodu mogą się tworzyć, żyć, rozwijać się materialnie, duchowo i intelektualnie. Do podstawowych dóbr materialnych niezbędnych rodzinie należy posiadanie własnego mieszkania, domu. Poza godziwym miejscem do życia niezbędne są środki materialne zdobywane poprzez pracę.

Mówiąc o wartościach rodziny i jej znaczeniu dla rozwoju narodu, kard. S. Wyszyński kierował swoją naukę do młodzieży, do której zawsze należy przyszłość. Ta przyszłość zależy od postawach moralnych młodych ludzi. Prymas Tysiąclecia ostrzegał młodych: „Ostrzegam Cię naprzód przed demoralizacją. (...) wydaje się wielu ludziom, że obecna młodzież polska, to pokolenie, zajęte wyłącznie problemami ciała. (...) [Wreszcie – Z.S.] ostrzegam Cię Młodzieży, przed klęską nietrzeźwości i rozrzutności. (...) Pamiętajcie, że rodzina silna to jest wzmocniony i silny naród”⁴⁵.

Jedność i współpraca rodzin z narodem, w tym udział moralny młodzieży stanowią o walorach państwa. Natomiast ze strony państwa powinny wypływać wartości podstawowe zarówno duchowe, jak i materialne, zwane inaczej warunkami dobrostanu i rozwoju. Państwo winno być gwarantem praw osoby ludzkiej. Od silnych rodzin i silnego narodu zależy państwo. Państwo jest niezbędne, aby zachować ład społeczny, ale państwo jest dla człowieka, a nie na odwrót. Państwo nie powinno narzucać światopoglądu, religii czy sposobu oceniania zjawisk moralnych.

Zdaniem prymasa S. Wyszyńskiego państwo powinno popierać politykę demograficzną poprzez nagradzanie rodzin, a szczególnie matek rodzin wielodzietnych. Państwo też powinno bronić praw rodziców

⁴⁴ Z. Struzik, *Obrona wolności narodu...*, dz. cyt., s.164–165.

⁴⁵ S. Wyszyński, *Młodzież polska z hołdem Matce Jasnogórskiej*, Jasna Góra, 26.08.1962, w: tenże, KiPA, W., s. 351.

do wychowania chrześcijańskiego, tak mówił o tym Prymas: „Państwo w szczególności ma bronić praw rodziny i dzieci do wychowania chrześcijańskiego, to znaczy nie tylko uznać to prawo rodziców katolickich do chrześcijańskiego wychowania, w jakimś rozporządzeniu wykonawczym, ale ma go bronić. I to jest obowiązek państwa”⁴⁶.

Społeczność państwowa ma obowiązek edukacji, ale uzgodnionej prowadzonej we współpracy z rodzinami. Rodzice bowiem mają pierwszeństwo w wychowaniu, ale nie mogą pozostać samotni w tym dziele, państwo ma być pomocne.

⁴⁶ S. Wyszyński, *Współdziałanie sił wychowawczych – warunkiem skutecznego wychowania człowieka*. Wykład wygłoszony do pielgrzymki nauczycieli na Jasną Górę, Jasna Góra, 30.06.1957, w: tenże, KiPA, Cz., t. 2, s. 236.

2.6. ZAPEWNIENIE I POMOC EKONOMICZNA ZE STRONY PAŃSTWA WOBEC RODZIN

Podstawą życia ekonomicznego rodzin jest wykonywana przez rodziców praca. Państwo właściwie zorganizowane winno zapewniać odpowiednie warunki pracy z takim wynagrodzeniem, aby ono wystarczało do godziwej egzystencji obywateli.

Kardynał Stefan Wyszyński podkreślał znaczenie pracy, określał ją jako podstawowe dobro człowieka, zgodne z jego powołaniem, z tym zastrzeżeniem, że praca nie jest głównym celem ludzkiego życia. To praca jest dla człowieka, a nie człowiek dla pracy; dlatego człowiek ma obowiązki uczciwej i rzetelnej pracy z zachowaniem wszelkich praw ogólnoludzkich. Praca jest konieczną dla człowieka rzeczywistością, służy do właściwego rozwoju człowieka, nadaje właściwą mu godność. Praca prowadzi także do uświęcenia rodziny, społeczeństwa i narodu, socjalizuje stosunki społeczne.

Prymas Tysiąclecia szczególnie odnosił się do pracy kobiet, ostrzegał, żeby nie była ta praca zbyt ciężka. Dostrzegał także wielki wysiłek kobiet, które w wymiarze pełnego etatu wykonują pracę zawodową, a także mają wiele prac domowych: prowadzą dom, dbają o rodzinę. Prymas Wyszyński tak mówił o pracy kobiet: „[Trzeba – Z.S.] zainteresować się bytowaniem kobiet – matek, bo mają one podwójny obowiązek: pracę zawodową dla utrzymania rodziny albo dla uzupełnienia zarobków męża, i pracę wykonawczą. Gdy matka po ciężkiej pracy w fabryce, warsztacie czy na roli wraca do domu, rozpoczyna nie kończącą się służbę w rodzinie”⁴⁷.

Okazuje się, że praca ojca rodziny – męża nie wystarcza do godnej egzystencji, wtedy pracę podejmuje także kobieta – żona i w taki sposób oboje są bardzo zapracowani, trudno wówczas dbać o właściwą i pokojową atmosferę życia rodzinnego.

⁴⁷ S. Wyszyński, *Władanie zamieniać na służenie. W uroczystość Objawienia Pańskiego*, Warszawa, bazylika metropolitalna Świętego Jana, 6.01.1971, w: tenże, KiPA, Cz., t. 36, s. 19.

Zdaniem Prymasa w ówczesnym czasie „płaca, którą pracownik otrzymuje za pracę, musi być rodzinna, nie tylko osobista. Musi wystarczyć na utrzymanie i wychowanie dzieci i całej rodziny. Żona nie musi być zmuszona do pracy ze szkodą dla swych obowiązków domowych”⁴⁸.

⁴⁸ S. Wyszyński, *Zwierciadło Sprawiedliwości – Matki Pięknej Miłości*, Uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej, Jasna Góra, 26.08.1963, w: tenże, KiPA, W., t. 15, s. 110–111.

2.7. JAK OSIĄGAĆ POKÓJ?

Cenna wartość – pokój jest upragnioną przez wszystkich ludzi wartością. Pokój rozpoczyna się w sumieniu człowieka, dotyczy życia człowieka na etapie dorastania do dojrzałości, obejmuje życie małżeńskie i rodzinne, a to z kolei dominuje w narodzie, a następnie przenosi się na państwo jako społeczność narodową i międzynarodową.

Prymas Wyszyński wskazywał na warunki osiągania pokoju zarówno tego duchowego, jak i tego społecznego: „Tylko przez spokojne sumienie, zgodne z prawem Bożym, przez ład w rodzinie, który udziela się życiu i współżyciu społecznemu, środowisku pracy, a przez nie całemu narodowi – można osiągać ewangeliczny pokój”⁴⁹. Ewangeliczny pokój opiera się na podstawowych wartościach zawartych w Ewangelii, a szczególnie w błogosławieństwach na „Górze”⁵⁰. Pokój realizuje się także poprzez przykazania Boże i przykazanie miłości.

⁴⁹ S. Wyszyński, *Zbawienie pracujących, 75-lecie salwatorianów w Polsce*, Trzebinia, 19.05.1976, w: tenże, KiPA, W., t. 54, s. 78.

⁵⁰ Góra Błogosławieństw to wzgórze w Izraelu znane z tego, że Jezus Chrystus wygłosił tam Kazanie na Górze, w którym przedstawił osiem błogosławieństw zgodnie z Ewangelią Mateusza (5, 3–10). Wzgórze to znajduje się nad Jeziorem Galilejskim, w pobliżu Kafarnaum. Zob. A. Szczypińska, *Góra Błogosławieństw*, 22.02.2022, „Izrael24.pl”, <https://izrael24.pl/gora-blogoslawienstw-28-02-2022/> [dostęp: 5.08.2025].

PODSUMOWANIE

W przedstawionej pracy starano się porównać nauczanie św. Jana Pawła z nauczaniem bł. kard. Stefana Wyszyńskiego. Obaj teolodzy i mężowie stanu przekazali narodowi polskiemu naukę teologiczną i socjologiczną na temat wartości pokoju. Wartość pokoju jest związana z innymi wartościami: sprawiedliwością, prawdą, wolnością, miłością i solidarnością.

Podstawą społeczności narodowej i państwowej jest rodzina, z niej pochodzi nowe życie, w rodzinie młody człowiek znajduje poczucie bezpieczeństwa, to rodzina zapewnia mu niezbędne środki do życia, od rodziców otrzymuje wykształcenie i wychowanie, także wychowanie do wartości i moralności. W środowisku chrześcijańskim rodzina gwarantuje również wychowanie religijne.

Pokój jest upragnioną wartością dla wszystkich ludzi. Tylko w warunkach pokoju człowiek może się rozwijać duchowo i materialnie. Pokoju, tak jak i innych wartości, uczymy się w rodzinach; w rodzinach uczymy się także solidarności; w rodzinie doświadczamy życia w małej społeczności, w ten sposób przysposabiamy się do życia w społeczeństwie, co z kolei jest niezbędne, by żyć w pokoju zarówno na poziomie indywidualnym, narodowym, jak i państwowym.

BIBLIOGRAFIA

Gołębski F., *Kulturowe aspekty integracji europejskiej*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

Jan Paweł II, *Apel Jasnogórski*, Częstochowa, 19.06.1983, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 294–298.

Jan Paweł II, enc. *Fides et ratio* (14.09.1998).

Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa*, Warszawa, 2.06.1979, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 20–25.

Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia*, Warszawa, 17.06.1983, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 234–243.

Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego*, Częstochowa, 5.06.1979, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 103–107.

- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej przed opactwem OO. Cystersów w Mogile*, Kraków–Nowa Huta, 9.06.1979, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 186–191.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św.*, Wrocław, 21.06.1983, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 319–326.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie nabożeństwa czerwcowego i beatyfikacji ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego*, Toruń, 7.06.1983, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 1051–1057.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie nieszpórów*, Gliwice, 15.06.1999, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 1164–1168.
- Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży akademickiej zgromadzonej przed kościołem św. Anny*, Warszawa, 3.06.1979, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, red. J. Poniewierski, wydaw. Znak, Kraków 2012, s. 26–29.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wydaw. Pallottinum, Poznań 1994.
- Koźmińska I., Olszewska E., *Z dzieckiem w świat wartości*, wydaw. Świat Książki, Warszawa, 2007.
- Memoriał Episkopatu Polski do Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 18 czerwca 1970 roku w sprawie zagrożeń biologicznych i moralnych narodu*, AAN, sygn. 284.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wydaw. Pallottinum, Poznań 2003.
- Strelau J., Doliński D., *Psychologia akademicka. Podręcznik*, t. 2, wydaw. GWP, Gdańsk 2024.

- Struzik Z., *Nauczanie Prymasa Wyszyńskiego*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2024.
- Struzik Z., *Obrona wolności narodu Księdza Kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski w 100 rocznicę odzyskania niepodległości 1918-2018*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2018.
- Struzik Z., *Podstawy wolności narodu w nauczaniu Jana Pawła II. Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 14*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2019.
- Struzik Z., *Tożsamość chrześcijańska narodu polskiego w nauczaniu błogosławionego kardynała Stefana Wyszyńskiego*, w: *Między apologią a negacją. Ruch Ludowy a Kościół katolicki. Zarys dziejów współistnienia*, red. J. Gmitruk, M. Ratyński, wydaw. Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2025, s. 307–325.
- Struzik Z., *Wstęp do programu wychowawczego dla szkół podstawowych i średnich*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2023.
- Wyszyński S., *Chrystus oczekuje od nas pomocy. Do mężczyzn na zakończenie rekolekcji wakacyjnych*, Warszawa, kościół seminaryjny, 13.05.1965, w: tenże, KiPA, W., t. 20, s. 85.
- Wyszyński S., *Do młodzieży akademickiej. Przed wyruszeniem na Pieszę Pielgrzymkę Warszawską*, Warszawa, 3.08.1980, w: tenże, KiPA, W., t. 65, s. 17–18.
- Wyszyński S., *Idź w pokój... Do lekarzy na zakończenie rekolekcji wielkopostnych*, Warszawa, kościół Sióstr Wizytek, 28.03.1971, w: tenże, KiPA, Cz., t. 36, s. 177.
- Wyszyński S., *Konstytucja pastoralna o obecności Kościoła w świecie współczesnym*, Warszawa, bazylika archidiecezjalna Świętego Jana, 20.03.1966, w: tenże, KiPA, W., t. 23, s. 111.
- Wyszyński S., *Kościół w dobie odnowy*, w: *Chrześcijaństwo żywych*, red. B. Bejze, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 1976, s. 28.
- Wyszyński S., *Matka – Syn – Rodzina. Konferencja I*, Warszawa, kościół Świętego Krzyża, 11.01.1976, w: tenże, KiPA, W., t. 53, s. 19–20.
- Wyszyński S., *Młodzież polska z hołdem Matce Jasnogórskiej*, Jasna Góra, 26.08.1962, w: tenże, KiPA, W., s. 351.
- Wyszyński S., *Nauczanie o małżeństwie i rodzinie. Antologia tekstów 1925-1981*, wyb. i oprac. Z. Struzik, wydaw. IPJPII, Warszawa 2013.

- Wyszyński S., *Pokój Boży w rodzinie polskiej. Komentarz do Jasnogórskich Ślubów Narodu*, 09.1956, w: tenże, KiPA, Cz., t. 1, s. 105.
- Wyszyński S., *Program wykładów ma tle całokształtu pracy Wielkiej Nowenny. Inauguracja kursu duszpasterskiego na KUL-u*, Lublin, 27.08.1964, w: tenże, KiPA, W., t. 18, s. 120–121.
- Wyszyński S., *W obronie życia Polaków. Podczas nawiedzenia parafii Narodzenia NMP*, Warszawa–Leszno, 9.03.1975, w: tenże, KiPA, W., t. 49, s. 189–190.
- Wyszyński S., *W światłach Soboru i Tysiąclecia*, Warszawa, kościół Świętej Katarzyny, 13.02.1966, w: tenże, KiPA, W., t. 22, s. 367.
- Wyszyński S., *Walka o człowieka. Podczas poświęcenia ołtarza ku czci błogosławionego Maksymiliana Marii Kolbego*, Warszawa, kościół Ojców Reformatów, 16.02.1975, w: tenże, KiPA, Cz., t. 49, s. 113–114.
- Wyszyński S., *Wezwanie biskupów polskich do rodziców na początek roku katechetycznego 1976/1977*, w: uroczystość Najświętszej Maryi Panny Jasnogórskiej 1976, w: tenże, KiPA, W., t. 55, s. 7–8.
- Wyszyński S., *Władanie zamieniać na służenie. W uroczystość Objawienia Pańskiego*, Warszawa, bazylika metropolitalna Świętego Jana, 6.01.1971, w: tenże, KiPA, Cz., t. 36, s. 19.
- Wyszyński S., *Współdziałanie sił wychowawczych – warunkiem skutecznego wychowania człowieka. Wykład wygłoszony do pielgrzymki nauczycieli na Jasną Górę*, Jasna Góra 30.06.1957, w: tenże, KiPA, Cz., t. 2, s. 236.
- Wyszyński S., *Zbawienie pracujących, 75-lecie salwatorianów w Polsce*, Trzebinia, 19.05.1976, w: tenże, KiPA, W., t. 54, s. 78.
- Wyszyński S., *Zwierciadło Sprawiedliwości – Matki Pięknej Miłości*, Uroczystość Matki Bożej Jasnogórskiej, Jasna Góra, 26.08.1963, w: tenże, KiPA, W., t. 15, s. 110–111.

NETOGRAFIA

Chudy W., *Filozofia personalistyczna Jana Pawła II (Karola Wojtyły)*, „Teologia Polityczna” 2005–2006, nr 3, s. 233–252, https://www.teologiapolityczna.pl/assets/numery_tp/tp3/chudy_tp3.pdf [dostęp: 4.08.2025].

Colloquium Charitativum, https://pl.wikipedia.org/wiki/Colloquium_charitativum [dostęp: 4.08.2025].

Kochanowicz J., *Socjalizm*, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/socjalizm;3977113.html> [dostęp: 4.08.2025].

Maciejewski M., *Pierwsze traktaty*, „Noty Tematyczne o Unii Europejskiej” 2025, nr 4, https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/pl/FTU_1.1.1.pdf [dostęp: 5.08.2025].

Polska. Wiadomości wstępne. Nazwa, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polska-Wiadomosci-wstepne-Nazwa;4575165.html> [dostęp: 4.08.2025].

Rybski J., *Jak będzie wyglądał człowiek za 100 tysięcy lat? Naukowcy twierdzą, że będziemy młodszy*, 15.12.2022, 14:34, „National Geographic Polska”, <https://www.national-geographic.pl/technologia/jak-bedzie-wygladal-czlowiek-za-100-tysiecy-lat-221215115627/> [dostęp: 5.08.2025].

Strasz P., *Asyż 1986 – Dzień Modlitw o Pokój. Spotkanie religii świata*, Centrum Myśli Jana Pawła II, <https://jp2online.pl/publikacja/asyz-1986-dzien-modlitw-o-pokoj-spotkanie-religii-swiate>;UHVibGl-jYXRpb246Nzg= [dostęp: 4.08.2025].

Szczypińska A., *Góra Błogosławieństw*, 22.02.2022, „Izrael24.pl”, <https://izrael24.pl/gora-blogoslawienstw-28-02-2022/> [dostęp: 5.08.2025].

Wiatr J.J., *Co lektura Marksa może dać ludziom XXI stulecia?*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2018, R. 27, nr 4(108), s. 59–67, https://pf.uw.edu.pl/images/NUMERY_PDF/108/PF4-187-JWiatr.pdf [dostęp: 4.08.2025].

Wojny religijne, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wojny-religijne;3997568.html> [dostęp: 4.08.2025].

NOWENNA DO BOŻEJ OPATRZNOŚCI

Modlitwa na każdy dzień nowenny

PIEŚŃ:

Kto się w opiekę odda Panu swemu,
a całym sercem szczerze ufa Jemu,
śmieie rzec może: Mam obrońcę Boga,
nie przyjdzie na mnie żadna straszna trwoga.

Ciebie On z łowczych obieży wyzuje
i w zaraźliwym powietrzu ratuje:
w cieniu swych skrzydeł zachowa cię wiecznie,
pod Jego pióry uleżysz bezpiecznie.

Opatrzności Boża, która wszystkim rządzisz i wszystkim kierujesz
– wierzę w Ciebie!

Opatrzności Boża, która czuwasz i opiekujesz się każdym stworzeniem
– ufam Tobie!

Opatrzności Boża, która jako Matka najtroskliwsza zaspakajasz na każdy dzień
wszystkie potrzeby swych dzieci

– kocham Cię, uwielbiam Cię, powierzam się Tobie!

Opatrzności Boża czuwaj nad nami!

Tobie Opatrzności Boża powierzamy tę nowennę w intencji...

DZIEŃ 1

Cały świat, w którym żyjemy, poruszamy się i jesteśmy, jest w rękach Boga. To „w Nim żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” (Dz 17,28). To nie On żyje w naszym świecie, lecz to my żyjemy w Jego świecie. On nigdy nie wypuszcza nas ze swoich rąk. Nie traci nas sprzed oczu. Nie gubi planów naszego życia. Inaczej nie byłby Bogiem, ani doskonałą Miłością, ani doskonałą Obecnością. Nie byłby Ojcem i Matką. – „Czyż może niewiasta zapomnieć o swym niemowlęciu, ta, która kocha syna swego łona?

A nawet, gdyby ona zapomniała, Ja nie zapomnę o tobie! Oto wyryłem cię na obu dłoniach” (Iz 49, 15-16).

LITANIA DO BOŻEJ OPATRZNOŚCI

Kyrie elejson. Chryste elejson. Kyrie elejson.
 Chryste, usłysz nas. Chryste, wysłuchaj nas.
 Ojciec z nieba, Boże – zmiłuj się nad nami.
 Synu, Odkupicielu świata, Boże – zmiłuj się nad nami.
 Duchu Święty, Boże – zmiłuj się nad nami.
 Opatrzności Boża, godny celu miłości aniołów i ludzi – zmiłuj się nad nami.
 Opatrzności Boża, nadziejo naszego zbawienia,
 Opatrzności Boża, pociecho Kościoła pielgrzymującego,
 Opatrzności Boża, droga do Nieba,
 Opatrzności Boża, wyprowadzająca z wszelkich niebezpieczeństw,
 Opatrzności Boża, rozdzielająca łaski,
 Opatrzności Boża, nieprzebrany skarbie wszelkiego dobra,
 Opatrzności Boża, wspierająca sprawiedliwych,
 Opatrzności Boża, nadziejo grzeszników,
 Opatrzności Boża, ucieczko nieszczęśliwych,
 Opatrzności Boża, pomocy we wszelkiej potrzebie,
 Opatrzności Boża, ukojenie serc,
 Opatrzności Boża, schronienie udręczonych,
 Opatrzności Boża, skuteczny leku na wszelkie strapienia,
 Opatrzności Boża, nasycenie zgłodniałych,
 Opatrzności Boża, wsparcie ubogich,
 Opatrzności Boża, podpora wdów i sierot,
 Opatrzności Boża, boski przymiocie godny naszego uwielbienia,
 Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, przepuść nam, Jezu.
 Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, wysłuchaj nas, Jezu.
 Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata, zmiłuj się nad nami.

P: Wychwalamy Panie, Twoją świętą Opatrzność.

W: I poddajemy się wszystkim Jej wyrokom.

Módlmy się:

Panie, Ojciec wszechmogący i dobry, który przez swą Opatrzność prowadzisz nas i ochraniasz w każdej chwili naszego życia, naucz nas być zawsze posłusznymi Twojej woli, abyśmy kiedyś mogli wielbić Cię i dzięki Ci składać bez końca zjednoczeni w chwale Twego Królestwa. Przez Chrystusa Pana naszego. Amen.

K : OPATRZNOŚCI BOŻA

W: CZUWAJ NAD NAMI

PIEŚŃ:

1. Szczęśliwy kogo Opatrzność Boska, ma w swej opiece niech się nie troska:
W żadnym przypadku ten nie szkodzi, kogo Opatrzność Boska piastuje.
2. Nie tak miedziany mur jest bezpieczny, ani dyament tak trwało wieczny;
Jak kto przy Bogu łaskawym stoi, żadnych się nieszczyć niechaj nie boi.
3. Niechaj się na mnie i świat oburzy, niechaj me serce w żalach zanurzy;
Gdy tylko spojrzy niebieskie oko, wyjdę z tej toni pewnie wysoko.

DZIEŃ 2

Bóg, który nas stworzył własnymi rękami, nie zakończył swojego dzieła w pierwszej chwili stwarzania. Stwarza nas nieustannie. Nieustannie kształtuje nas na swój obraz i podobieństwo. Więcej – nie chce tego czynić bez naszej woli i bez naszej współpracy. Opatrzność wyraża się w tym, że czuwa nad naszą drogą, prowadzącą do pełni szczęścia, do spełnienia się każdego z nas.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 3

„Nasz Bóg jest w niebie; czyni wszystko, co zechce” (Ps 115, 3), to jednak pozostawia nas istotami całkowicie wolnymi. Więcej, daje nam możliwość uczestnictwa w swojej Opatrzności. Chce, abyśmy czynili sobie ziemię poddaną. Chce, abyśmy się stali Jego pomocnikami (por. 1 Kor 3, 9). Ilekroć podejmujemy to pragnienie Opatrzności Bożej, nasze życie staje się opatrnościowe, nawet wtedy, gdy prowadzi przez doświadczenia. Ilekroć natomiast żyjemy własnym życiem, rozmiwiamy się z Bogiem – tylekroć nasze życie zanika, staje się życiem

„nieopatrznym”. Przypomina nam o tym święty Paweł: „ Albowiem to Bóg jest w was sprawcą i chcenia, i działania zgodnie z Jego wolą” (Flp 2,13).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 4

Od naszej wiary i zaufania zależeć będzie nasze powierzenie się, lub nie, Opatrzności Bożej. Bóg w swej Opatrzności zawsze pozostanie wierny. Takie zaufanie staje się prawdziwą próbą, gdy naprzeciw naszej wiary w Opatrzność Bożą stanie pokusa zgorszenia z powodu szalejącego zła. W takich momentach bardzo potrzebujemy duchowego wsparcia i obecności innych, którzy wierzą, którzy mają nadal siłę powtarzać z wiarą: „ Wszystko w rękach Boga”. „Wierzymy mocno, że Bóg jest Władcą świata i historii. Drogi Jego Opatrzności są dla nas często nieznane. Dopiero u kresu, gdy skończy się nasze poznanie częściowe, gdy zobaczymy Boga „twarzą w twarz” (1 Kor 13,12), w pełni poznamy drogi, którymi Bóg prowadził swoje stworzenie, nawet przez dramaty zła i grzechu, do odpoczynku ostatecznego Szabatu, ze względu na który stworzył ziemię i niebo” (KKK nr 314).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 5

Pełnienie woli Ojca łączył Jezus ze swoim powołaniem i posłannictwem (J 17,3). Pełnimy wolę Ojca na wzór Jezusa, gdy żyjemy naszym powołaniem, które jest wolą Boga dla nas. Modląc się pamiętajmy, iż prośba, której motywacja i przedmiot są dobre same w sobie, może nie odpowiadać woli Bożej i nie zostać spełnioną. Będzie spełniona tylko wtedy, gdy zgadza się z mądrością i wolą Boga: „Jeżeli Pan zechce”, jak pisze św. Jakub (Jk 4,15). Każda prośba o to, by wzrastać w wierze, nadziei i miłości, lub stawać się świętym w całym postępowaniu (por. 1P 1,15), zawsze będzie wysłuchana, ponieważ, jesteśmy tego pewni, „ wolą Bożą jest (nasze) uświęcenie” (1Tes 4,3). Bóg nie może na to nie odpowiedzieć. „Ojciec Twój odda tobie”, On ci to da. Kiedy? To sekret Jego mądrości. Bądźmy jednak tego pewni.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 6

Pełnimy na co dzień wolę Ojca, gdy używamy naszej woli zgodnie z wolą i zamiarem Ojca. Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boże. Bóg na początku stworzenia mocą swej woli „ rzekł” i stało się. Siłą swej woli wpro

wadził porządek i harmonię do chaosu stworzenia. Człowiek mocą swojej woli i Bożej łaski powinien wprowadzić porządek i harmonię w chaos i bałagan swego małego świata. Winien usunąć to, co blokuje działanie Opatrzności Bożej.

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 7

Bóg jest Miłością... Uświadamiamy sobie, że jeśli tak jest, to On ma wobec każdego z nas wspaniały plan miłości, wzywa nas do miłości. Na ten Boży plan miłości Maryja odpowiedziała słowami: „Niech mi się stanie”. Maryja powiedziała swoje „TAK” z pragnieniem i radością. Taka powinna być również nasza postawa. Bo zamysł Boga – wola Boża, to coś pięknego, dobrego, coś pożytecznego dla nas .

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 8

Wiemy, że Bóg jak dobry Ojciec myśli o nas i troszczy się o każdy nasz dzień. Jest „nasz”, ale doświadczamy jak trudno w chwili cierpienia, choroby, próby, powiedzieć „Ojcze”. Najtrudniej jest przyjąć wolę Bożą w cierpieniu. Trzeba się często wraz z Jezusem krwawo pocić, zмагаć wewnątrz. Światłem i oparciem w takich godzinach jest modlitwa: „Nie moja, ale Twoja wola niech się stanie” (Łk 22 , 42).

Litania do Bożej Opatrzności

DZIEŃ 9

W naszym zwykłym życiu doświadczamy różnych opatrznościowych wydarzeń, cierpień i prób, doświadczamy niepowodzeń, które są potrzebne, aby Bóg, który jest Ojcem, jest Miłością, mógł do nas mówić jasno lub lepiej, by Bóg mógł być w nas słuchanym. Ale nie jest tak, że Bóg decyduje o cierpieniu, niepowodzeniu, chcąc tylko nas doświadczyć. Bóg może przyzwolić na wiele doświadczeń, bo widzi dalej, niż sięga nasze, nawet największe doświadczenie.

Litania do Bożej Opatrzności

AKT DZIĘKCZYNIENIA I ZAWIERZENIA OPATRZNOŚCI BOŻEJ

Boże naszych ojców.

Boże Patriarchów i Proroków, Apostołów i Męczenników.

Boże wszystkich świętych.

Dziękuję Ci za Twoją miłosierzną miłość, która nigdy się nie nuży i nie zniechęca.

Dziękuję za to, że w Jezusie obiecałeś być z nami przez wszystkie dni – aż do skończenia świata.

Dziękuję za to, że w Matce Twojego Syna dałeś Kościołowi Matkę.

Dziękuję za to, że byłeś ze mną w radosnych i trudnych chwilach mego życia.

Dziękuję za to, że w Twoich świętych dałeś mi opatrnościowych przewodników na drodze do świętości.

Boże pełen majestatu i miłosierdzia, Tobie oddaję moje trudne dziś i tajemnicze jutro.

Twojej Opatrzności zawierzam siebie – część Twojego Kościoła – abym był solą ziemi,

w prostocie żyjąc Ewangelią, był świadkiem prawdy, która wyzwala.

Zawierzam Ci siebie, bym nie bał się przyjąć powołania do pójścia za Chrystusem na każdej drodze życia. Bym niosąc mój krzyż zachował ufność, że na mojej drodze krzyżowej nie jestem sam.

Zawierzam Ci moją rodzinę, by była silna wiarą i bogata w miłość, która nie szuka swego, nie unosi się gniewem, nie pamięta złego; która wszystko znosi i wszystko przetrzyma.

Zawierzam wszystko i z serca wołam: Opiekuj się mną, Opatrzności nasza!

Boże przedwieczny. Do Ciebie należy czas i wieczność. Powierzam Twojej Opatrzności losy moje i moich bliskich. Nie opuszczaj nas – nawet wtedy, gdy my opuszczamy Ciebie. Prowadź nas – nawet wtedy, gdy nasze drogi nie są Twoimi drogami. Mów do nas – nawet wtedy, gdy nasze serca są nieskore do słuchania.

Boże w Trójcy Jedyny, Ojcze, Synu i Duchu Święty, bądź uwielbiony teraz i zawsze.

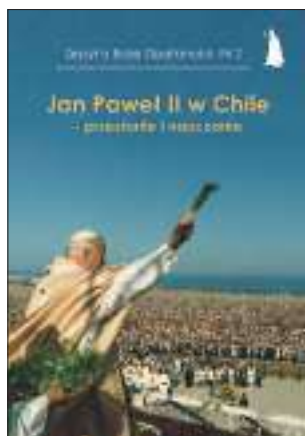
Amen.

ZESZYTY WYDANE W SERII

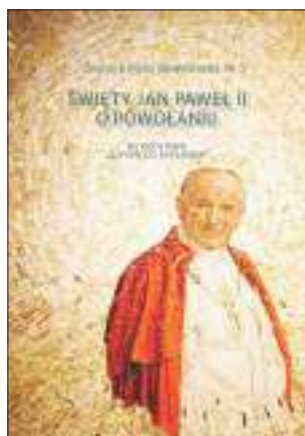
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 1
Znaczenie przestąpienia encykliki Jana Pawła II
„Evangelium vitae”(25.03.1995) we współczesnej
teologii życia. 20-lecie encykliki

Warszawa 2016
ISBN 978-83-65198-12-9

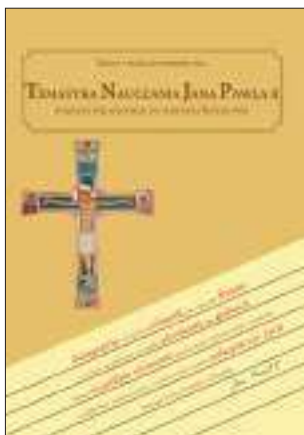
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 2
Jan Paweł II w Chile - przesłanie i nauczanie

Warszawa 2017
ISBN 978-83-65198-14-3

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 3
Święty Jan Paweł II o powołaniu
na podstawie „Listów do Kapłanów”

Wydanie I, Warszawa 2017
ISBN 978-83-65198-17-4
Wydanie II, Warszawa 2018
ISBN 978-83-65198-49-5

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 4
Tematyka nauczania Jana Pawła II podczas
pielgrzymek do Ameryki Środkowej

Wydanie I, Warszawa 2017
 ISBN 978-83-65198-22-8
 Wydanie II, Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-44-0

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 5
Wartość i godność rodziny w nauczaniu
Jana Pawła II

Warszawa 2017
 ISBN 978-83-65198-24-2

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 6
Dzieciństwo Boże w nauczaniu księdza
Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II

Warszawa 2017
 ISBN 978-83-65198-28-0

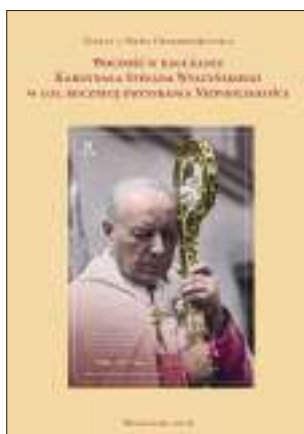
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 7
Przesłanie moralno-teologiczne Jana Pawła II
w Kolumbii 1–7 lipca 1986

Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-36-5

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 8
Wartość przesłania Encykliki „Humanae vitae”.
Nauczania papieskie

Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-38-9

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 9
Wolność w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w 100. rocznicę odzyskania Niepodległości

Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-45-7

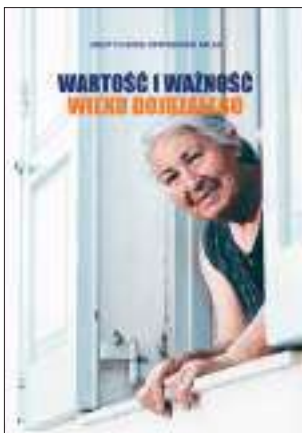
Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 10
Teologia ciała w nauczaniu Jana Pawła II

Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-46-4

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 11
Macierzyństwo wyrazem miłości Ojczyzny
w nauczaniu papieskim

Warszawa 2019
 ISBN 978-83-65198-54-9

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 12
Wartość i ważność wieku dojrzałego

Warszawa 2019
 ISBN 978-83-65198-56-3

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 13
Jan Paweł II w Meksyku

Warszawa 2019
 ISBN 978-83-65198-57-0

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 14
Podstawy wolności narodu w nauczaniu Jana Pawła II

Warszawa 2018
 ISBN 978-83-65198-45-7

Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 15
Bezpieczeństwo człowieka a mądrość w nauczaniu
błogosławionego kard. Stefana Wyszyńskiego
i św. Jana Pawła II

Warszawa 2025
 ISBN 978-83-67056-64-9

